

Van onderzoeker tot professor

Kernelementen uit de publicatie: *Senior onderzoekers aan het woord. Resultaten van de 'Survey of Senior Researchers' aan de Vlaamse universiteiten*. HR2, 2011.

Auteurs: Annik Leyman, Karen Vandevelde, Ronan Van Rossem, Hans Groenvynck.

Contact: ecoom@ugent.be

Een carrière aan de universiteit als onderzoeker of professor is de laatste decennia sterk veranderd. Stonden de universiteiten vroeger voornamelijk bekend voor het academisch onderwijs dat ze verschaften, nu neemt onderzoek een centrale plaats in als basis voor alle onderwijsactiviteiten en dienstverlening. Outputfinanciering spoort instellingen aan om een meer prestatiegerichte managementcultuur te voeren. Meer nog dan deze verschuivingen heeft de 'open rekrutering' als nieuwe HR-model de carrièreperspectieven van de jongere generatie beïnvloed. De kans om zoals vroeger een professor 'op te volgen' aan de eigen instelling, is klein geworden. In de plaats daarvan wordt *brain circulation* gestimuleerd: de mogelijkheden om aan andere universiteiten in binnen- of buitenland te werken zijn veel flexibeler geworden, buitenlandse onderzoekers kandideren steeds vaker voor functies aan Vlaamse universiteiten en doctoraathouders worden gestimuleerd om ook (of vooral) buiten de academische sector hun innovatietalent te laten renderen.

ACHTER DE SCHERMEN VAN HET AUDITORIUM

Wat voor invloed hebben deze verschuivingen op de werkdruk, de jobinhoud en de carrièreperspectieven van onderzoekers met een doctoraat aan de universiteit? Het

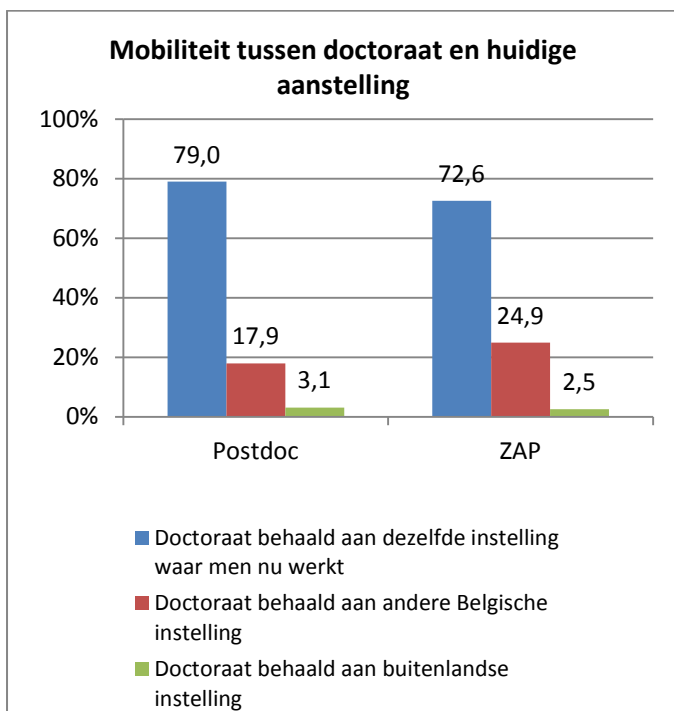
Expertisecentrum O&O Monitoring aan de UGent voerde samen met de vijf Vlaamse universiteiten - de KULeuven, de UA, de UGent, de UHasselt en de VUB - een survey uit in 2010 bij alle onderzoekers met een doctoraat. Aan de UA, UGent, UHasselt en VUB werd de volledige populatie bevraagd. Aan de KULeuven werd gewerkt met eens steekproef. De survey heeft een globale responsgraad van 40%. De analyses werpen voor de eerste maal in Vlaanderen een blik achter de schermen van de auditoria en laboratoria.

OPKLIMMEN OP DE ACADEMISCHE LADDER

82% van de onderzoekers konden binnen een jaar na het behalen van hun doctoraat hun academische carrière verder zetten via een tijdelijke postdoctorale aanstelling. Daarna werken ze gemiddeld 5,1 jaar als postdoctoraal onderzoeker voor ze een aanstelling krijgen als professor (= ZAP: zelfstandig academisch personeel). De snelheid waarmee postdoctorale onderzoekers doorstromen naar een permanente onderzoeksfunctie verschilt sterk naar wetenschapsgebied. Exacte wetenschappers doen er met 7,4 jaar het langst over. Bij sociale wetenschappers bedraagt de tijd tussen de eerste postdoc-positie en de eerste ZAP-aanstelling gemiddeld slechts 2,6 jaar.

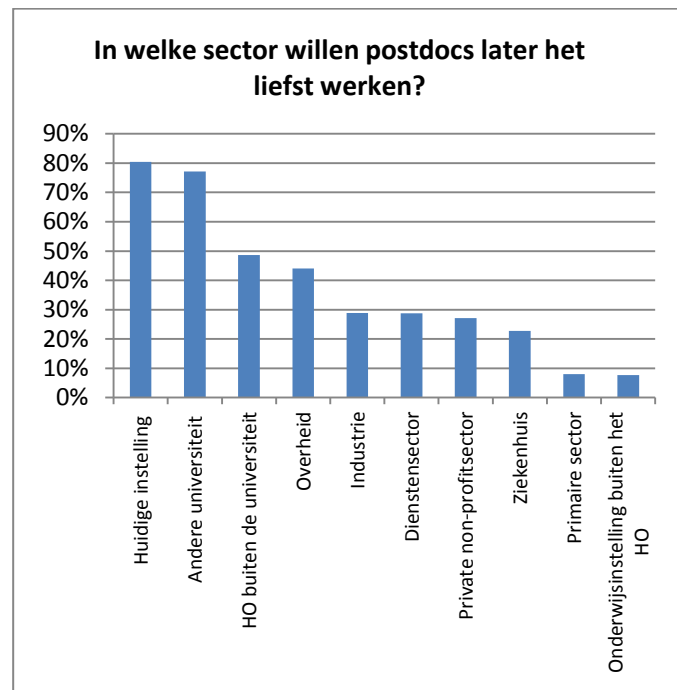
Hoewel mobiliteit van onderzoekers sterk wordt gestimuleerd door de overheid, blijkt uit de

resultaten dat 76% van de respondenten zijn/haar doctoraat behaald heeft aan dezelfde instelling waar ze nu werken. 22% van de respondenten behaalde het doctoraat aan een andere Belgische instelling en slechts 3% aan een buitenlandse instelling.

De postdoctorale onderzoekers beschouwen hun postdoc-periode vooral waardevol omwille van het onderzoek zelf. Het biedt een mogelijkheid om hun passie voor wetenschap te beoefenen, hun expertise te verbreden en zich te profileren als excellente wetenschapper. Naar verdere carrière toe vindt slechts 36% van de onderzoekers deze periode een goede vertrekbasis om buiten de universiteit werk te vinden. De overgrote meerderheid van de postdoctorale onderzoekers wil in de toekomst het liefst binnen de academische wereld aan de slag blijven.

Toch beseffen deze onderzoekers dat de kans op een permanente aanstelling eerder klein is. Zo geven ze zichzelf 23% kans om een ZAP-aanstelling aan hun eigen universiteit te kunnen bemachtigen en 34% kans om aan een andere universiteit als ZAP-lid te kunnen starten.

OVER DE GRENZEN

Dat internationale mobiliteit meer en meer een vast onderdeel wordt van een academische carrière wordt bevestigd door de surveyresultaten: 71% van de respondenten geeft aan dat internationale ervaring binnen hun vakgebied een vereiste is om carrière te maken. Toch zijn niet alle onderzoekers zomaar bereid om voor een tijdje naar het buitenland te gaan. De interesse in internationale mobiliteit neemt ook af naarmate de periode langer wordt. Waar 46% van de respondenten interesse heeft om voor maximum één maand naar het buitenland te gaan, ligt dit percentage slechts op 16% voor onderzoeksverblijven van langer dan één jaar. 23% van de bevroegde onderzoekers is wel bereid om naar het buitenland te gaan in het kader van een nieuwe aanstelling. Familiale factoren en andere professionele verantwoordelijkheden aan de universiteit worden door de respondenten het vaakst genoemd als barrières voor onderzoeksverblijven in het buitenland. Toch heeft bijna de helft van de respondenten (49%) reeds één of meerdere internationale ervaringen achter te rug. Deze onderzoekers zijn doorgaans zeer positief over deze ervaring(en). Het bood een meerwaarde aan hun internationaal netwerk, maar ook aan hun wetenschappelijke productiviteit en hun verdere carrière.

Niet alleen Vlaamse onderzoekers trekken naar het buitenland. Buitenlandse onderzoekers bouwen

ook carrières uit aan Vlaamse universiteiten. De overgrote meerderheid van de respondenten (76%) vindt dat deze onderzoekers een positieve dynamiek brengen in hun onderzoekseenheid. De internationale samenstelling van onderzoeksgroepen verschilt echter sterk. Waar 19% geen enkele buitenlandse onderzoeker in zijn/haar onderzoekseenheid heeft, zijn toch 12% van de senior onderzoekers tewerkgesteld in een onderzoekseenheid met een meerderheid aan buitenlanders. Wanneer we de buitenlandse onderzoekers zelf aan het woord laten, zien we dat de onderzoeksomgeving (infrastructuur), de aanwezigheid van toponderzoekers, de arbeidsomstandigheden en de contacten voordien met Vlaamse onderzoekers de belangrijkste redenen zijn waarom ze voor een Vlaamse universiteit gekozen hebben. Aan een Vlaamse universiteit komen werken – tijdelijk of van lange duur – is vanuit het buitenland niet altijd eenvoudig. Vooral immigratieregels en sociale integratie blijken voor problemen te zorgen.

WERELDVREEMD?

Universiteiten zijn open instellingen. Meer dan de helft van onderzoekers die een doctoraat behalen, stromen onmiddellijk of na enkele jaren door naar jobs in andere sectoren, of het nu een onderzoeksfunctie is of niet. Zij werken verder in de lijn van hun specialisatie of bouwen iets totaal nieuws uit. Maar sommigen keren ook terug. 31% van de senior onderzoekers aan de Vlaamse universiteiten geven aan dat ze in het verleden minstens drie maanden in een andere sector gewerkt hebben. Deze onderzoekers hebben hun mobiliteitservaring vooral doorgebracht in een ziekenhuis, de industrie of de overheid. Hoewel vaak wordt gedacht dat dergelijke intersectoriële mobiliteit weinig bijdraagt aan de wetenschappelijk productiviteit, blijkt uit de resultaten dat 78% van de bevroegde onderzoekers vindt dat hun mobiliteitservaring hun productiviteit positief heeft gestimuleerd.

'PUBLISH OR PERISH' MAAR OOK SAMEN STERK

Onderzoekers staan sterk onder druk om hun resultaten zo snel mogelijk kenbaar te maken aan hun collega's, maar ze publiceren ook niet 'zomaar' in om het even wel wetenschappelijk tijdschrift. Internationale vakgenoten hebben de sterkste invloed op het publicatiepatroon van de bevroegde onderzoekers: Vlaamse onderzoekers willen hun resultaten kwijt in de wetenschappelijke kanalen die ook de beste collega's uit hun vakgebied gebruiken. Daarnaast stemmen onderzoekers hun publicatiegedrag ook sterk af op de manier waarop onderzoeksmiddelen verdeeld worden. Vooral de criteria die het FWO (Fonds Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen) gebruikt om onderzoeksmiddelen toe te kennen, bepaalt bij een grote groep onderzoekers sterk hun publicatiepatroon. Binnen de instelling zelf is het hoofd van de onderzoeksgroep voornamelijk degene die bepaalt hoe onderzoekers publiceren. Bij de keuze voor wetenschappelijke tijdschriften spelen het internationale karakter, de impactfactor, het 'gewicht' van het tijdschrift binnen evaluaties en verdeelsleutels, en het bereiken van het gewenste lezerspubliek voor de meeste onderzoekers de belangrijkste rol.

Het publicatiepatroon van de bevroegde onderzoekers is de laatste vijf jaar ook sterk veranderd. Deze veranderingen kunnen natuurlijk zowel het resultaat zijn van carrièreveranderingen van de onderzoeker zelf als van de sterkere nadruk op wetenschappelijke publicaties voor het verdelen van onderzoeksmiddelen en in academische evaluaties en promoties. 60% van de respondenten publiceert naar eigen zeggen nu meer dan vijf jaar geleden. Andere belangrijke verschuivingen in hun publicatiecultuur zijn: het feit dat de 'laatste auteur' een belangrijker rol heeft, het internationaal kaderen van nationale thema's, meer publiceren in wetenschappelijke tijdschriften, vaker in het Engels, met meer co-auteurs en minder vaak als enige auteur.

De respondenten waren het afgelopen academiejaar betrokken bij gemiddeld 4,6 onderzoeksprojecten. Gemiddeld zijn er in meer dan de helft van deze projecten (2,8) buitenlandse partners betrokken. De specialisatie van de collega is zonder twijfel de belangrijkste factor voor het aangaan van academische samenwerkingsverbanden. Daarnaast spelen ook

de reputatie en de persoonlijkheid een heel belangrijke rol.

TE WEINIG OBJECTIVITEIT EN TRANSPARANTIE?

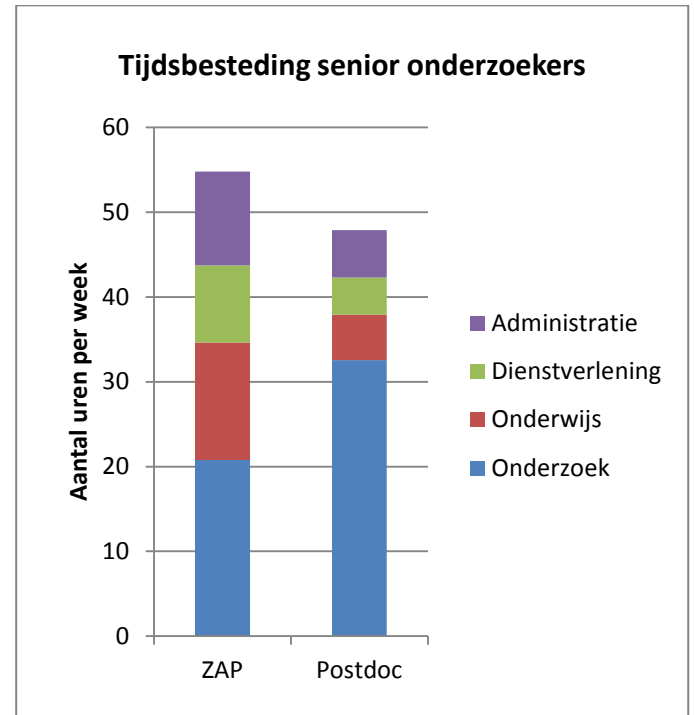
De competitie om onderzoeksmiddelen te verkrijgen is bijzonder groot; lage slaagkansen leiden tot grote ontevredenheid. 39% van de bevroegde onderzoekers vindt deze selectieprocedures *binnen* hun instelling niet objectief en transparant; 41% vindt zelfs de toewijzing van middelen binnen Vlaanderen onvoldoende objectief en transparant. Ook de meningen van de respondenten over de criteria die gebruikt worden voor de aanstelling, bevordering en promotie van academici binnen het Vlaamse academisch systeem zijn niet onverdeeld positief. Iets minder dan de helft van de bevroegde onderzoekers vindt deze procedures niet objectief en transparant. Tot slot vindt ook een grote groep onderzoekers dat de criteria voor de evaluatie van onderzoek niet goed verdeeld zijn tussen kwaliteit en kwantiteit. Er is duidelijk ruimte voor verbetering om onderzoekers op een meer holistische manier te evalueren.

TEVREDEN IN EEN ZWARE JOB

De begeleiding van (doctoraats)studenten en onderzoekers is een belangrijke verantwoordelijkheid van professoren. Zij begeleiden gemiddeld 6 masterstudenten, 4,3 doctoraatstudenten en 1,5 postdoctorale onderzoekers. Toch nemen ook postdoctorale onderzoekers een deel van deze begeleiding op zich. Zij begeleiden gemiddeld 2,6 masterstudenten, 1,7 doctoraatstudenten en 0,3 (andere) postdoctorale onderzoekers.

Qua tijdsbesteding zien we dat postdoctorale onderzoekers gemiddeld 68% van hun tijd aan

onderzoek besteden. Onderwijs, dienstverlening en administratie nemen elk ongeveer 10% van hun agenda in beslag. ZAP-leden besteden ongeveer 38% van hun tijd aan onderzoek, 25% aan onderwijs, 17% aan dienstverlening en 20% aan administratie. Het bredere takenpakket van ZAP-leden uit zich ook in een zwaardere algemene werkdruk. ZAP'ers werken gemiddeld 7 uur per week langer dan postdoctorale onderzoekers.

Postdoctorale onderzoekers zijn duidelijk meer tevreden over hun tijdsbesteding dan ZAP-leden. De meerderheid van de ZAP'ers vindt dat ze onvoldoende tijd hebben voor hun onderzoek en dat administratie teveel van hun tijd in beslag neemt. Ook de tevredenheid over het totaal aantal uren per week verschilt sterk naar statuut. Waar 43% van de professoren vindt dat ze teveel uren per week moeten presteren, ligt dit percentage bij postdoctorale onderzoekers slechts op 15%.

Het volledig rapport is elektronisch downloadbaar:

<http://www.ecoom.be/doctoralcareers>